

Botos Katalin:

Pátosz és hősiesség

Összefoglaló

Mintegy negyed század eszmetörténeti és gazdaságtörténeti kutatásai után érdeklődésem egyre inkább a politikatörténet szélesebb körű mozgatórugói irányába fordult. Mind jobban foglalkoztatnak azok az emocionális tényezők, amelyek emberek, embertömegek magatartását befolyásolják. Melyek azok az emocionális tényezők, amelyek a háborúba sodort embertömegek magatartását befolyásolják? Mire gondol a katona, amikor menetel, vagy harcol? Milyen eszmék, ideálok lebegnek előtte? Mire büszke, mitől fél? Áttekintve számos nemzet, számos kor katona-dalait, sok hasonlóságot találunk bennük. De a szemben állók *ugyanarra* vágynak: hazamenni a szeretett lányhoz, a családjukhoz. És ugyanarra büszkék, hogy fagyban – hőségben, minden körülmények között helytállnak. Vannak pattogósabb indulók. Olykor azonban cinikus, szinte morbid szövegeket is találunk. A többségük azonban a béke utáni vágyat sugallja. Szülőföldjük, hazájuk iránti vágyódás a katonában a legerősebb érzelem. Sokan készek hazájukért az életüket áldozni. De sokan csak az értelmetlen pusztulásuk miatti szomorúságot éneklik meg.

A XX század...

A múlt század hatalmas változásokat eredményezett technikában, gazdaságban. Ugyan már a XIX század is forradalmian új technikákat hozott működésbe, amelyek a katonai területen is jelentkeztek. Itt azonban a változás még nem volt olyan embertömegeket érintő, mint a XX. században. Az 1800-as években még több szerepe volt az egyénnek, a személyes bátorságnak, az eszmék iránti lelkesedésnek. Különösen a forradalmak idején. De ha Napóleonra gondolunk, emlékezhetünk, milyen hatalmas szerepe volt katonái érte való rajongásának a sikeres (és kevésbé sikeres) vállalkozásaiban. Persze, az uralkodók által kötéllel fogott fiatalok háború iránti lelkesedése már ekkor se volt valami nagy. A férfisors tragédiája volt, hogy „én húztam ki azt a cédulát, babám szíve szomorítóját...” De még a zsoldosok se meghalni akartak a csatában: ez csak egy nagy, de jó esetben megúsztató kockázat volt. A tudatos halni-akarás a fanatizáltság magas fokát jelenti. A japán kamikazéknál jelent meg korunkban, majd pedig napjaink öngyilkos merénylőinél. (Bár nyilván Dugonits Titusz is

önként vállalta a halált... Mint az ütközetben a királlyal ruhát cserélő magyar vitéz...Elszórt hasonló példa található minden történelmi legendáriumban.)

A kockázat azonban a XX században már olyan óriásira nőtt, hogy a hadszíntereket csak mézsárszéknek lehetett tekinteni. Többnyire csupán azért mentek el katonának az emberek, mert különben – mint parancs-megtagadókra – a biztos halál vált rájuk, bírói ítélettel. Mint Franz Jaegerstaedterre, aki Ausztriában településén *egyedül* nem szavazott az Anschlussra. Ő megtagadta a katonai szolgálatot. Ezért kivégezték. (Keresztény hitbeli meggyőződése tette mártírrá. A Katolikus Egyház végül boldoggá avatta.) De hát mi is volt pontosan a „hazafiasság” a náci háborúban? Maga Jaegerstaedter utalt rá, hogy ha valóban a kommunizmus eszméje elleni keresztes háborúról lett volna szó, akkor nem a földekért, ásványokért, olajért folyt volna a harc... Háborút viselt falujabeli polgártársai mindenesetre hazafiatlannak találták magatartását. Azok a tíz milliók bizonyosan nem ítélték volna el, akik ottmaradtak a II világháború csataterain...

Mi volt az oka, pontosabban, a magyarázata, hogy az emberek többsége különösebb ellenállás nélkül vállalta a katonasorsot? A sorozás: kényszer. De nyilván szerepe volt az érzelmeknek is elsősorban az önkénteseknél. Mindig voltak lelkesítő katonadalok. Vítathatatlanul rá is játszottak az emberi érzésekre a politikusokat kiszolgáló értelmiségi mesteremberek: zenészek, írócskák. Érzelgős dalokkal biztatták a halálba-menetelre a katonákat, áztatva őket az otthon türelmesen váró kedvessel, és feketítették be az ellenfelet, a „kutya Szerbiát...” Az igazi művészek azonban - a forradalom poétáin kívül – a XX században háború-ellenesek voltak. Ady, Babits, Gyóni Géza....

De már Arany János is rámutatott a 48-as forradalmi idők után a háborúk szomorú áldozataira. Arra, hogy a végén mindig a szegény, egyszerű emberek viselik a terheket. Még a nemes célokért, önként vállalt katonáskodás esetében is... Amiért senki a világon nem ad kárpótlást, se élőnek, se holtak.

„Küszöbről küszöbre járok hol be, hol ki.

Ne üzenjete, hogy nincsen itthon senki

Ne uszítsátok rám az ebet, hogy letépjen.

Annyi kezem sincsen, hogy magamat védjem...” (Koldus-ének.)

Eszmék, érzelmek

Mindig voltak a háborúk háttérében anyagi érdekek. Hiszen a magyar forradalom is azért egyesítette a társadalom minden rétegét a Habsburgoktól való függetlenségi harcban, mert az osztrákok elnyomták és kizsákmányolták a magyarokat. És hát az *amerikai polgárháború* sem csupán eszmékért folyt. Uncle Sam-nek, az északi iparosított területeknek szabad munkaerőre volt szükségük. Noha a Tamás bátya kunyhója szívet fájdítóan szép történet, azért az északiak által hozott szabadság nem feltétlenül jelentett igazán jobb életet az afro – amerikaiaknak. Ahogyan azt Gunnar Myrdal: Az amerikai dilemma című könyvében az 1940-es évek elején szemet nyitogatóan kimutatta. Egy svédnek kellett Amerikába menni, hogy megírja a rasszizmus problémáját... Amit a mi Vörösmartynk már 100 évvel korábban világosan látott! „Mert azt baromnak tartják e dicsők, s az Isten képét szíjjal ostromozzák”... (Gondolatok a könyvtárban.)

Mind Észak, mind Dél, természetesen eszméket tűzött a polgárháborúban is a katonái elé. A déliek a haza, a szülőföld védelmét; az északiak a jog és szabadság érvényre juttatását. Ha meghallgatjuk a két fél *ugyanazon dallamra* írt eltérő szövegét, érzékelnünk fogjuk az észak-amerikaiak meglehetősen nagy fölényességet sugárzó mondatait, s a déliek érzelmesebb közelítését. Ahogyan az északiak idézik, az ő jelszavuk: „For Union and liberty!” Ez valóban jól hangzik. De ahogy a gyapot-királyok, alligátorok és csörgőkígyók földjének festik le a Konföderációt, s azt mondják, hogy *csizmájuk egy rúgásával* elűzik az önállóságra törő „hítségőket”, az már kissé kemény:

„ Each Dixi boy must understand
that he must mind his Uncle Sam” (Union Version)

(Minden „Dixi boynak” – déli fickónak – fel kell fognia, hogy tisztelnie kell Uncle Sam-et, az északiakat...)

Ugyanezen dal igazán dixilendes változata a *Konföderáció* katonái ajkán viszont szeretett szülőföldjükről szól, ahol élni, halni akarnak... Egy másik déli dalban, *Texas sárga rózsájában* meg egy szerelmes pár búcsúzik. A lány sírva néz hősére, aki a szerelmét minden lánynál szebbnek látja... Gyémántnak a szemét, harmatos könnyekkel. S akit visszatérve, soha többé nem akar elhagyni... Akárcsak a Wehrmacht egyik kedvenc indulójában, az *Eriká*-ban. A II világháború után ugyan ráragadt a náci jelző erre a dalra, amely tényleg nagyon pattogós, induló-szerű. De ez nem a nemzetiszocialisták, nem az SS indulója volt. Éppoly katonanóta, mint bárhol másutt a világon. Amelyben a fiatal férfiak vágyódva gondolnak az

ezer méhecskétől körülzummögött virágos tájra, s a réten álló könnyes szemű Erikára, aki várja őket haza. És akit többé nem akarnak elhagyni...

Pedig bizony oly sokaknak nem sikerült hazatérni a harcokból. Számomra végtelenül megrázó az első világháború végéről származó német katona-nóta, a **Wir sind verloren**.

„Wir sind verloren...

Wir sind verloren...

Wir sind verloren...

Wo alle Straßen enden

Hört unser Weg nicht auf

Wohin wir uns auch wenden

Die Zeit nimmt ihren Lauf

Das Herz, verbrannt

Im Schmerz, verbannt

So ziehen wir verloren durch das grauen Niemandsland

Vielleicht kehrt von uns keiner mehr zurück ins Heimatland”

Tartalma, magyarul:

Mind elveszünk... Mind elveszünk... Mind elveszünk...

Ahol az utak véget érnek, a miénk még nem fejeződik be,

Bármerre nézünk is, az idő tovább halad...

A szív elhamvad, fájdalom űz tovább,

Így elvesztemen megyünk a szürke senki földjén,

És szülőföldjére talán egyikünk se tér majd vissza..

A senki földjén elkeseredetten, reményvesztetten vonuló katonák a többi versszakban „Vater, Mutter, Schwester,” az apjuk, anyjuk, testvérük képét idézik maguk elé... s azt, hogy mégis menni kell az „átkozott franciák”ellen, s meghalni a császáráért... vagy a keletről beözönlő vad oroszok ellen, védeni a szülőföldet... Az egyszerű halandók nem imperialista világfelosztás érdekében áldozzák fel életüket. Hanem apjukért, anyjukért, testvérükért. Azért harcolnak, mert a másik fél felégeti falvaikat, lerombolja házaikat. Hogy kik kezdték? Milyen érdekek mentén? Arról ők mit se tudnak. A legfelső hatalom parancsát követik.

És jól tudjuk, mi következett be az I világháború alatt: Isonzó...Verdun... És a somme-i csata...Ez utóbbi volt a háború egyik legvéresebb ütközete, hiszen a két oldal veszteségei

meghaladták az 1,5 millió (!) főt, halottakban, sebesültekben és hadifoglyokban. Angolok százezrei maradtak ott, *a fiatalság színe-java*. Érthető ezért az angolok engesztelhetetlen gyűlölete a németek ellen. Ami a békeszerződés kegyetlen jóvátételi számaiban meg is jelent. Keynes, a híres közgazdász, mint a tárgyalások angol résztvevője, már akkor jelezte, hogy ennek a keménységnek halálos áldozatai lesznek a civil lakosság körében, mert a követelt összeg egyszerűen meghaladja a német teljesítő-képességet. És tényleg így is lett. *1 millió német halt éhen a weinmari köztársaságban...* Éppen akkor büntették meg a nagyjából ártatlan embereket, amikor megpróbálták egy demokratikusabb államformációt létrehozni. Ezzel Hitler karjaiba sodorták őket. Egyszerűen azért, mert megélhetést, jövőt ígért nekik. Hogy így aztán elvetették a II. világháború magvait, Keynes a háború után azonnal megjósolta.

És jött is, a fantasztikus technikákat bevető nagy küzdelem. Amelyben kénytelen volt összefogni a németek ellen a demokratikus Nyugat a diktatórikus Kelettel.

Ahol az orosz emberek a „haza anyácska”, a Maty Rogyina védelmében áldozták az életüket. Milliók, e nagy Moloch oltárain. Nem a kommunizmusért... Csak, mert apjuk, anyjuk, lánytestvérük volt veszélyben. Bár kétségtelenül, voltak köztük is fanatizáltak. „Za rogyinu, za Sztalina”. A hazáért és- Sztálinért... A többség azonban csak túlélni szeretne volna a szörnyűségeket. Megindítóak Bulat Okudzsa dalai. „Zgyesz ptyici nye pajut”.. Itt nem énekelnek a madarak... (Egy szép, az Európa kiadó által publikált eszköztelen orosz kisregény jut eszembe, amely a háborúról, egyszerű emberek sorsáról, fiatal lányok hősiességéről szól. „A hajnalok itt csendesek” volt a címe...) Okudzsa dalai nem a kommunista hurrá optimizmust éltették. A *Doszvidányija Malcsiki* – „Viszlát, fiúk!”-ban a leányok, az udvart söprögető öregek várják vissza a fiatal katonákat. ...Ah vojna, sto tü cgyélala podvaja...”Mit tettél, nyomorult háború”... S a leányok menyasszonyi ruhájukat a kishúguknak ajándékozzák, mert elvész az a nemzedék, amelyik őket feleségül vehette volna... Természetesen, mi, ha a háborúra gondolunk, eszünkbe jut, hogy mit tettek a megszálló orosz lányainkkal, asszonyainkkal. Nálunk – de más országokban is... „Zsizny, kak zsizny.” Az élet olyan, amilyen... Minden szörnyűség benne van. Ma az orosz himnusz azonban a békéről szól. Zenéjét ugyan még a háború idején, 1944-ben Alexandrov szerezte, akkor ez a dallam lett a Szovjetunió himnusza.. A rendszerváltáskor lecserélték, de 20 éve visszahozták, s tették - más szöveggel - az orosz nemzeti himnusszá. (Legyünk őszinték, az eredeti is a „Velikaja Rusz”-ról szól...) Természetesen, a mai mentes a korábbi internacionalista szövegektől; bár sokan még mindig arra asszociálnak... Békés, alkotó

jövőről, az Isten-áldotta „haza anyácska” szeretetéről szól ebben a most is soknemzetiségű országban.

A második világháború amerikai katonadalai között kiemelkedik az *ejtőernyősök indulója*. Dallama ugyan a polgárháborús „Glory-glory halleluja” dallamával egyezik meg, az amerikai hadsereg himnuszával, na, de a szövege micsoda!... Morbid módon: „Gory-gory halleluja, what a halluva way to dye”. „Gory”, a szó, *vérrel borítottat* jelent...”Micsoda pokoli dolog így meghalni...” Egy földbe csapódó ejtőernyősről szól...Mégis, a veterán ejtőernyős katonák a kórházuk földszinti termében várakozva, még a napjainkban is ezt a dalt énekeltek az USA-ban...

Párhuzamok

A katonadalok közül érdemes egybevetni az amerikaiakét és a németekét. Ha *a német páncélosok indulóját* hallgatjuk, és összehasonlítjuk a szövegét az *amerikai tengerészgyalogosokéval*, találunk hasonló sorokat. Mindkettő kiemeli a fantasztikus edzettséget, kitartást. *Akár tűző napon, forró homokban, akár jeges, havas tájakon, mi mindenképpen helytállunk*, éneklük a tengerészgyalogosok... Megfogja az embert az a tengerészgyalogos büszkeség, ahogy éneklük:

„If the Army and the Navy
Ever look on Heaven's scenes,
They will find the streets are guarded,
By United States Marine”

Vagyis, ha a katonák a mennybe jutva körülnéznek, azt fogják látni, hogy az utakat ott is a US tengerészgyalogosai őrzik.... A Tengerészgyalogosok jelszava: *Semper fidelis*. Így, latinul... Vagy amerikaiasan: „Semper fi!” .Ily módon köszöntik ma is a kommentekben egymást! Érdemes megtekinteni a témához a neten Victor Krulaknak, majd fiának, Chack Krulak tengerészgyalogos tábornoknak az élettörténetét. Chack tevékenysége szilárdította meg a tengerészgyalogság magas színvonalát, akkor, amikor már a katonai pálya vonzása kissé lanygulni kezdett az USA-ban. A plakátjukon ez szerepelt: „*A kevesek...A bátrak...A tengerészgyalogosok.*” Meg is haladta a jelentkezés a többi hadtestét... Rendkívül odafigyelt a tábornok az embereire, és nagyon ésszerű szervezetet épített ki, ami például szolgált számos ország számára. A katonák avatását igen kemény, több mint ötven órás hadgyakorlat előzte

meg, amely hajnalban, az Ivo Jima-i emlékműnél ért véget, ahol a tábornok személyesen tűzte fel minden katonájára a tengerészgyalogos jelvényt. És minden katona könnyezett. A washingtoni emlékmű körül van a temetőjük, tulipánmezővel, amit a hollandok a II. világháborús felszabadításukért hálából máig gondoznak... (Ivo Jima az a sziget, amelyet a csendes óceáni harcokban hatalmas áldozatok árán foglaltak vissza a tengerészgyalogosok a japánoktól.) A tengerészgyalogos indulóhoz fűzött internetes kommentekben lehet olvasni, hogy valakinek a nagyon szeretett nagyapja idős korában demenciában szenvedett... *De, azt, hogy tengerészgyalogos volt, soha nem felejtette el...*

Nem kisebb öntudattal énekeltek azonban a II világháborús csatákban a német páncélosok sem. Aki látta „A halál ötven órája” c. filmet, soha nem felejt el a fanatikus kamasz fiatalok énekét... A Wehrmacht *páncélos indulója* így hangzik:

„Ob’s stürmt oder schneit,
Ob die Sonne uns lacht,
Der Tag glühend heiß
Oder eiskalt die Nacht,
Bestaubt sind die Gesichter,
Doch froh ist unser Sinn,
ja unser Sinn..”

Legyen bár vihar vagy havazás,
Vagy nevéssen ránk a nap,
A nappal izzóan forró
Vagy jéghideg az éjszaka,
Por lepi el arcunkat,
De boldogok vagyunk,
Igen, boldogok....

Bár sugárzik a dalból a technika iránti feltétlen bizalom, hogy „repít bennünket a tankunk, mint a szélvész”, de azért ebben is van utalás a halálra: „Ha elhagy a hűtlen szerencse, a tankunk méltó sírhelyünk lesz.”

Anglia-Amerika

A németekkel szembenálló felek közül a II világháborúban a legelszántabbak az *angolok* voltak. Az ő leghíresebb indulójuk az *It's a long way to Tiperrary*, amit az első világháború ír katonái énekeltek, és utánuk nemzetiségtől függetlenül minden brit. Ez se szól azért másról, mint arról, hogy a katona vissza szeretne térni az ír Tipperarybe, a legszebb lányhoz, akit ismer... Ugyanakkor a katonanótáikban van valami angol humor és kedélyesség, amit máshol nem találni meg. Egy ilyen dal a II világháború korszakából: „*We're gonna hang out the washing on the Siegfried line.*” Vagyis, a mosott ruháinkat a Siegfried vonalon fogjuk kitergetni, mert akkor lesz a nagymosás...

Az *amerikaiaknak* a II világháború sokáig elsősorban a Csendes-óceáni hadszínteret jelentette, a Pearl Harbour-i támadás után. Nehezen álltak rá a második front megnyitására Európában, de végül is addigra sikeresen átállították gazdaságukat a hadi gazdálkodásra. (Ahogyan ezt például a híres közgazdász, Galbraith: Életem c. önéletírásából láthatjuk.) Valójában a második világháború az amerikaiaknak nem a szovjet diktatúra elleni küzdelmet jelentette, mint ahogy ezt a németek - persze ők is álságosan! - hangoztatták. Abban az időben, a harmincas-egyvenes évek fordulóján sok szovjet szimpatizáns (!) volt a legmagasabb vezetésben is, példának okáért a pénzügyminisztériumi magas rangú hivatalnok, H. D. White, aki Keynes partnere volt a Bretton-Woodszi tárgyalásokon, s aki valójában szovjet ügynök (!) volt...

Az amerikaiak nem csupán a német imperializmus fölötti győzelmet akarták kiharcolni. Számukra ez a küzdelem igazából a Brit Birodalomnak adott kegyelemdöfés volt. Jól látta ezt Churchill, aki ugyan nagyon ragaszkodott (volna) „angolszász testvéreikhez...” Ilyen megszólítással kért, könyörgött segítséget a háborúban az amerikaiaktól. És látta ezt a háború végén a nagy közgazdász, Keynes is. Az amerikaiak ekkorra gazdaságilag és katonailag végleg az egykori anyaországuk fölé kerültek. Ezt az alkalmat nem is mulasztották el, hogy az élet-halál harcát vívó briteket megfosszák minden lehetséges értéküktől, nemesfémkészletüktől, támaszpontjaiktól, külföldi érdekeltségeiktől... Erre módot adott az amerikai gazdaság hatalmas teljesítőképessége, amellyel mindent szállítani tudott szövetségeseinek. Akiknek már nem volt mivel fizetniük... Az USA a világ ura lett.

Végül azért valóban az amerikai partraszállás jelentette a németek elleni végső győzelmet. S a japánokat is az amerikai atombomba kényszerítette megadásra. (Amely, tegyük hozzá, nagyrészt a magyar tudósok szellemi eredménye volt.)

Távol-Kelet

A japán háborús felet a mai magyar polgár kevésbé ismeri. A kamikazék halálra szántsága mindig döbbenettel vegyes csodálkozásra készíti az embert. Ha valaki Japánban jár a kamikaze múzeumban, elolvashatja a katonák utolsó útja előtt írt leveleit... De ismert a japán kegyetlenség is. Ling-yu-tan : Egy múltó pillanat című regénye is beszámol róla, meg a „Híd a Kway folyón” híres történetéből is kapunk erről képet.

A hadifoglyokkal való kegyetlen bánásmód azonban nem sokban különbözött attól, ahogyan a *saját katonáikkal* bántak. Még a XIX.század végi japán-kínai háborúból származik egy indulójuk, a *Yuki no Shingun*, amelyet aztán a második világháború idején *be is tiltottak* - demoralizáló, *pesszimista szövege miatt...* Miről is szól? Arról, hogy a harcba küldött katonák, akik hazájuk földjén kívül menetelnek, hóban, fagyban, nyomorúságos ételekkel, egy slukk cigire vágyva, nedves szalmán alszanak, a hó a hátukon olvad el, a hold hidegen néz rájuk. S az utolsó mondattól egyenesen libabőrös lesz az ember: *Azért küldtek ide, hogy sose térjünk haza...* Dallama szinte vidám, ami még megdöbbenőbbé teszi cinikus tartalmát...

Magyar katonadalok

A mi katonadalaink nagy része melankolikus. Mint a himnuszunk Nem harcias, mint például a francia Marseillaise: „Fegyverbe, polgárok!”

Nagy költőink, Petőfi és Arany ugyan írtak a forradalom alatt lelkesítő verseket, de az Arany szövegére született „Süvegemen nemzetiszín rózsá” is világosan megfogalmazza: „Olyan marsra lábam se billentem, hogy azt bántsam, aki nem bánt engem, de a szabadságért, ha egy íznyi, talpon állok mindhalálig vívni...” Ez a bátor és büszke nép valójában nem szeret vért ontani. Pedig mennyit ontott kényszerűen mégis, a magáéból, hazája, és egész Európa védelmére, annyi századon át!

Vannak természetesen indulóink, amelyek alkalmasak a masírozásra: a Fel-fel vitézek a csatára, vagy a Huszárgyerekek, huszárgyerekek, szereti a táncot, a Csínom Palkó, Csínom Jankó. (A „Híres Komárom be van véve” nótánk szövege ama kevés sikerünket örökíti meg pergő ritmusával, amit Klapka elért a komáromi vár védelmének, a védősereg szabad

elengedésével...) De a katonadalaink többsége nem harcias. Inkább szomorú. 1848-as forradalmunk népdallá vált katonadala is így hangzik:

„1848-ban el kell menni háborúba,
Ha úgy vagyon cédulázva, hogy elveszünk a csatába.
Szép meghalni a hazáért, virtust tenni a nemzetért.
Most is halnak és születnek, nem lesz vége az életnek.”

És ha a „Kimegyek a doberdói harctérre”, vagy a „Diófából, seje-haj, diófából nem csinálnak koporsót”, esetleg a „Megjött a levél fekete pecséttel” kezdetű dalokra gondolunk, semmi háborús lelkesedés nem hat át, és nincs nagyon kedvünk menetelni. Csak szomorúságot érzünk.

A második világháborúra aztán rányomta a bélyegét a trianoni trauma. Az elveszett területek visszaszerzése természetesen örömet tünt, s az akkor már repülőgépet is gyártani képes országban „a honvéd ejtőernyős” volt „az ország első katonája”, aki bátor és merész. „Bajtól-vésztől nem félek én, egytől csak az égtől!” De az Ég bizony nem volt kegyes már a Fővezér fiával se, nemhogy a többi halandóval. És keservesen fizettünk évtizedeken át a rövid időre megfordult világért...(„Hál Istennek, megfordult a világ, Zöld ablakban piros-fehér virág..Jönnek a honvédek...”)

Van azonban, amire napjainkig büszkék lehetünk. A francia hadsereg lovas-ejtőernyős alakulatának szolnoki dandár a testvér-csapata. A franciáknak a himnusza egy 300 éves magyar dal, amit máig *magyarul énekelnek* az egyébként nyelvünkől egy szót sem értő francia katonák. Annak a Bercsényi Miklós fiának, Bercsényi Lászlónak a kedves nótáját, aki megszervezte a francia könnyűlovasságot:

„Nagy –Bercsényi Miklós sírdogál magában
Elfogyott szegénynek minden katonája
Suhog a szél Késmárk felett,
Édes hazám, Isten veled!”

Záró gondolat:

Janus Pannoniusszal mindnyájan elmondhatjuk, ma is :

„Isten, ki Nagyúr vagy az égben, a csillagokon túl,
nézz le szelíden a földre, hol örületes harc, nyomorúság dúlja a békét..

S csörgeti kardját Mars is, amerre rohan.... Pusztul az élet , Uram!

Szánd meg e földet Atyám, nyugalom kell végre a népnek.

Fájnak a harci sebek, s oly szomorú a halál...”

Ajánlom mindenkinek, hogy a You tube csatornán hallgassa meg a vastag betűkkel szedett katonadalokat. Egész bizonyosan nagy élményre tesz szert...